

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk" Punkt Oporu Wzgórze "319" –
SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

2. *Czas powstania*

1937 -1938 r

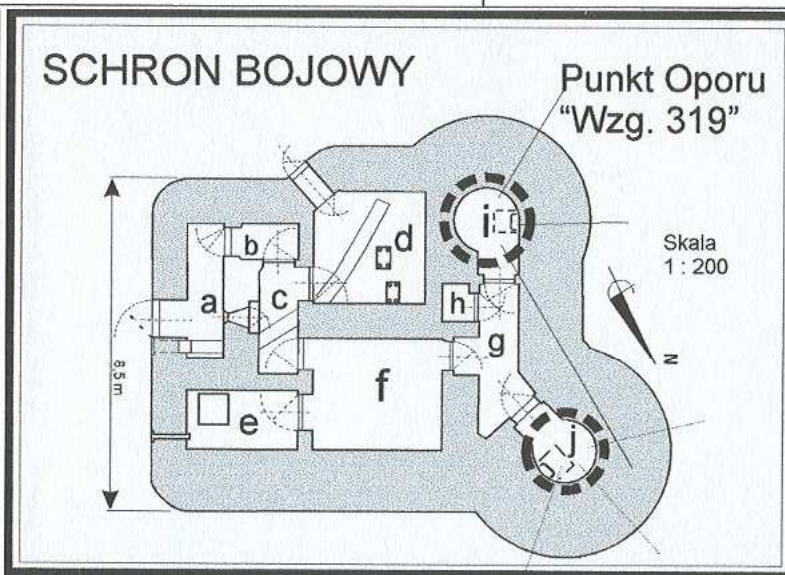
3. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA –RUDA
POŁUDNIOWA**

11.

Widok od pd. – wsch.

4. *Adres*

Schron położony w Rudzie Śląskiej po wsch. stronie ul.1Maja na wysokości Tłoczni "Walenty" Regionalnego Oddziału Przesyłu Gazu w Świerklanach /PGNiG SA Warszawa/ przy ul.1 Maja 374 nr hipoteczny dz. nr 498 KW 8626

4. *Przynależność administracyjna*

województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*

Ruda

7. *Przynależność administracyjna przed 31 grudnia 1998r*

województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

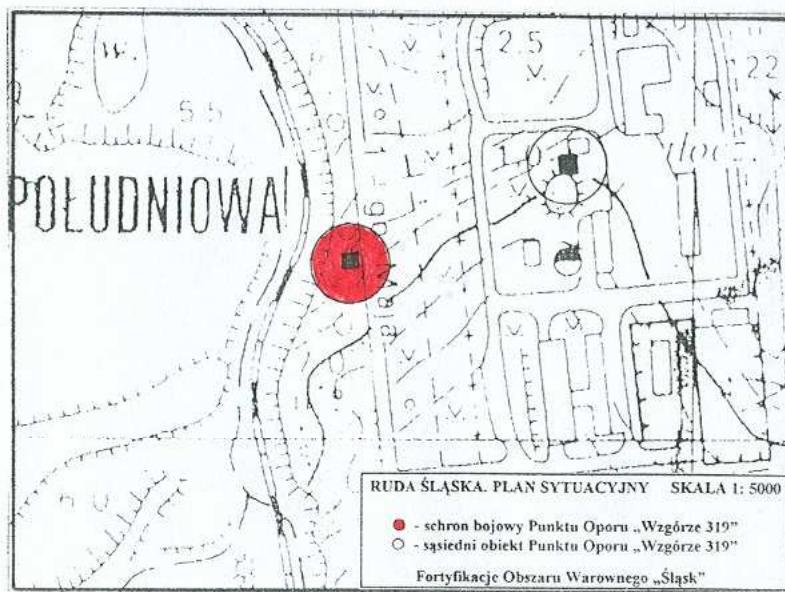
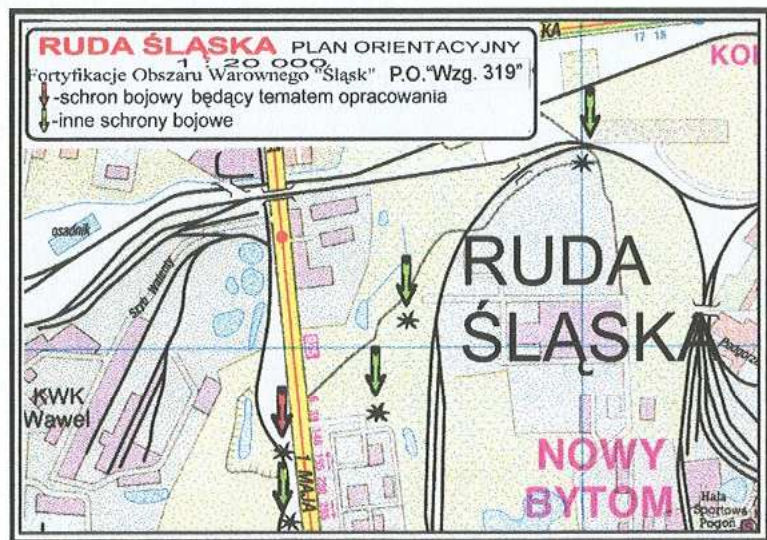
8. *Właściciel i jego adres*

Gmina Ruda Śląska

9. *Użytkownik i jego adres*

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

Dojście do obiektu utrudnione z uwagi na konieczność pokonania niebywale ruchliwego odcinka drogi!. Bezpośrednie przed schronem ciepłociąg /poważne zakłócenie ekspozycji/. Obiekt o niedogodnej lokalizacji – także z uwagi na pobliskie hałdy i wyrobiska.

25. Opracował

tekst	mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki	mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie	mgr inż. Piotr Sworzeń

kwiecień - czerwiec 2000 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Piotr Sworzeń Katowice ul. Sobieskiego

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.
- Władysław Steblik Armia "Kraków" WIH MON wyd. II Warszawa 1989

Jan Oleksy Pierwsze strzały na odcinku Nowy Bytom relacja w p.a.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładka szt. 4...

12. *Autorzy, historia obiektu, określenie stylu*

Na pocz. XX w. tereny pomiędzy Chebziem, Nowym Bytomiem, Czarnym Lasem, Pawłowem, Bielszowicami, Porębą i Rudą stanowiły otwarte, słabo zabudowane rejony przecięte drogą z Królewskiej Huty do Zabrza /Kronprinzen Strasse/. Druga droga przechodząca przez ten obszar wiodła z Rudy, od pn. /Victor Strasse/. Przy skrzyżowaniu dróg rozbudowywano kolonię Karol Emanuel /od wsch./. Nieco dalej /na pd./ uruchomiono fabrykę wyrobów szamotowych. W oddaleniu pozostawały dominujące kompleksy przemysłowe - kopalni "Wolfgang" /od zach./, powiększonej w następnych latach o koksownię, elektrownię i część nowoczesnego zakładu "Hrabia Franciszek" oraz kombinatu "Friedenshütte" /od wsch./ położonego już na obszarze Nowego Bytomia. Topografię terenu znaczyły naturalne nierówności i obniżenia. Do powstawania dalszych deniwelacji przyczyniała się fabryka wyrobów szamotowych wykorzystująca miejscowe złoża gliny. Wyrobiska fabryki zakładano głównie po zach. stronie szosy prowadzącej z Rudy. W 1921r otwarte i słabo zabudowane obszary znalazły się w pobliżu granicy z Niemcami. Granicę wyznaczono w linii koryta Bytomki z dalszym przebiegiem na pd. przez obszar Poręby i Bielszowic. Z chwilą utworzenia granicy rozpoczęto organizowanie obrony Państwa Polskiego w strefie przygranicznej. Od początku projektowano budowę umocnień stałych. Dojście Hitlera do władzy przyspieszyło realizację tego programu. W 1933r w Sztabie Generalnym zatwierdzono projekty pierwszych obiektów. Nad opracowaniem czuwał dowódca 23 DP gen bryg. dr Józef Zajac /następne projekty powstały z udziałem płk Jan Sadowski i płk W. Klaczyńskiego/. Zgodnie z projektami, pierwsze umocnienia powstały w oddalonym rejonie Bobrownik, Kochłowic i Dąbrówki Wielkiej. Prace wykonano do 1936r.

c.d na wkładce

13. *Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje. Wnętrze wyposażenie instalacje)*

Schron bojowy - - usytuowany w odległości ok. 1000m od dawnej granicy państwa zlokalizowany na obszarze Rudy Południowej po pn stronie Wzgórza 319,. bezpośrednio przy głównej drodze prowadzącej do Wirka /ul. 1 Maja/ - od zach. co w znacznym stopniu utrudniało maskowanie. W pobliżu schronu /od zach./ rozciąga się teren wysypisk i hałd w rejonie dawnego wyrobiska cegielni Ruda /d. Fabryka wyrobów szamotowych/. Podstawowym zadaniem ogniowym dwóch cekaemów w kopułach było zamknięcie tego trudnego do obrony odcinka ze względu na dużą liczbę pól martwych dających dobre warunki podejścia pionierom oraz bliskość zurbanizowanych terenów przemysłowych stwarzających dogodnie warunki do zajmowania przez nieprzyjaciela dobrze ukrytych stanowisk zarówno dla piechoty jak i artylerii szczególnie zagrażającej fortyfikacjom .Układ strzelnic poszczególnych obiektów punktu oporu pozwalał na współpracę między nimi w systemie najefektywniejszych krzyżowych ogni flankujących. System przewidywał też zabezpieczenie stropów sąsiednich obiektów wzajemnym ostrzałem w przypadku szturm. Obronę ułatwiały zapory ogniowy o kącie około 230° co pozwalało na kładzenie zapór ogniowych szerokim łukiem od Bielszowic na południu przez zespół kopalń i koksowni na zach po rudę na północy . Dodatkowo strzelnice broni ręcznej w kopule, w drzwiach wyjścia ewakuacyjnego i strzelnica obrony wejścia zabezpieczały zapole schronu od wsch. i pd. Od pn-wsch. w sąsiedztwie schronu pozostaje tradytor /na terenie Tłoczni "Walenty" Regionalnego Oddziału Przesyłu Gazu w Świerklanach/.Dla ułatwienia maskowania obiektu od pd. umiejscowiono schron pozorny mający przyjąć nawaly artyleryjskie .

Schron: typ odporności obiektu "D"- ciężki. Zbudowany w konstrukcji żelbetowej wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi Ø 10mm w warstwie zewnętrznej oraz Ø 20mm w warstwie wewnętrznej - grubość ściany czołowej~1.8m, ścian bocznych.1,2÷.1.3m, grubość ścian wewnętrznych ~0,5 do 1m. Ściany zewnętrzne od strony wewnętrznej zabezpieczone stalową siatką przeciwodpryskową. Schron jednokondygnacyjny ze stropem żelbetowym o gr. 1,7m wylewanym, z belkami stalowymi wzmocnień przeciwodpryskowych w odstępach co .0,35 m. Pomiędzy belkami na całości wierzchnie pasy uszczelniające z blachy stalowej grubości 3mm Na ścianach wewnętrznych oraz na stalowych elementach wyposażenia wnętrza powłoka malarska. Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Ściany od zewnątrz na styku z podłożem zabezpieczone izolacją z lepiku. Budowla na rzucie nieregularnym zbliżonym do prostokąta z modyfikowanymi okręgiem narożnikami pn i zach. Pd . - zach. bok w formie łamanej tworzącej uskoki ochronne z dwoma odcinkami biegnącymi po łukach o stałych promieniach. W wierzchołkach połączeń ścian oraz ścian i stropu zaokrąglenia. W układzie bryły odsłonięte partie widoczne od pd. - zach. i pd -wsch Z pozostałych stron ściany obsypane. We wschodnim narożniku wysunięta poza obrys ponad przysypaną partią żelbetową stropu stalowna kopuła na rzucie pierścienia o średnicy zewnętrznej Ø .1,8m, grubość ściany 180mm. W kopule 3 otwory pod ckm oraz 3 otwory obserwacyjne lub pod broń ręczną w osiach o ukierunkowaniu zbliżonym do kierunków: zach, pn. - zach, pn. Kopuła wyprodukowana przez zakłady Wspólnoty Interesów, sygnowana ; **W I 1938 3//5** zabezpieczona w partii stropowej stalowym płaszczem przeciwodpryskowym. We wnętrzu kopuły niezachowana wahlowa podstawa ckm konstrukcji mjr. J.K. Wańkowicza. . W narożniku pn. ponad wysuniętą i obniżoną partią stropu żelbetowego stalowna kopuła bojowa na rzucie pierścienia wystająca poza obrys stropu głównego połową średnicy .Kopuła pancerna produkcji zakładów Wspólnoty Interesów średnica wewnętrzna Ø 1,8 m, grubość ścianki 180mm, pod stropem zastosowano blaszany płaszcz przeciwodpryskowy. W kopule 3 strzelnice rozmieszczone co 60°, oś lewego skierowana na pn - zach. Sygnatyra kopuły **W.I - 1938. 2//2**

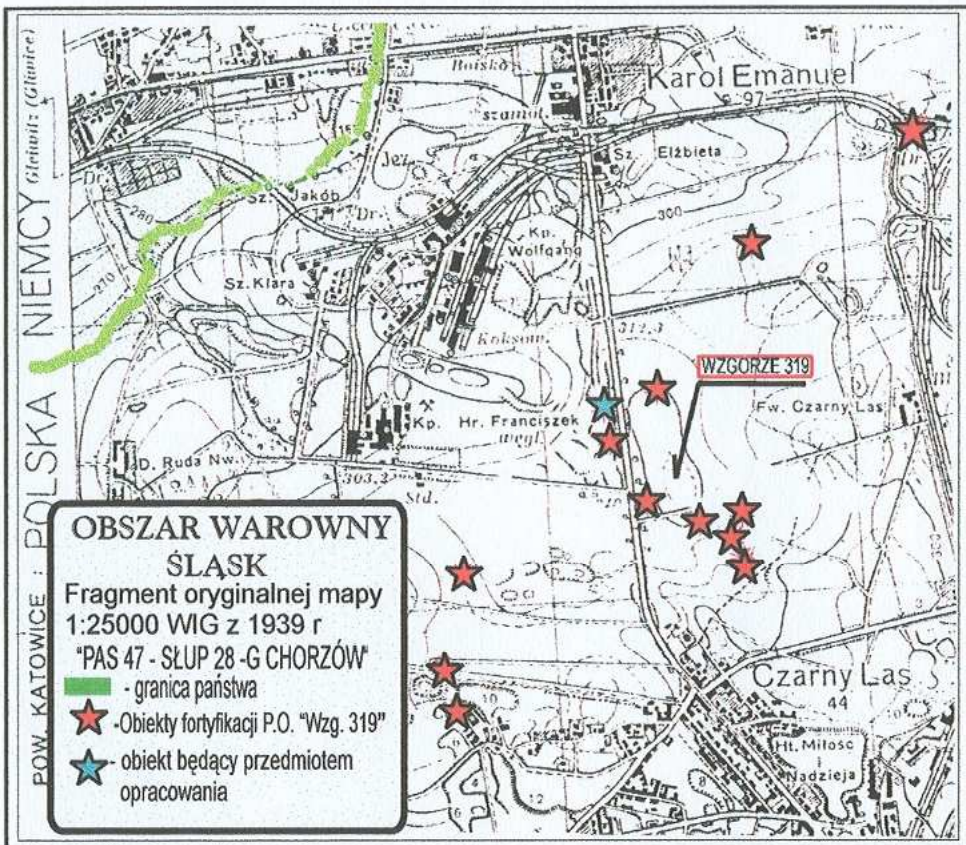
c.d na wkładce

14. Kubatura m ³	15. Powierzchnia użytkowa m ²	16. Przeznaczenie pierwotne schron bojowy	17. Użytkowanie obecne obiekt nie użytkowany
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Brak informacji o pracach.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropkonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Schron opuszczony i zdewastowany Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry.</p> <p>Obiekt wykazuje</p> <ul style="list-style-type: none"> - zawilgocenie wynikające z nieszczelności izolacji zewnętrznej - znaczne zanieczyszczenie wnętrza <p>Ze schronu demontowano elementy wyposażenia.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Uporządkowanie terenu z przeprowadzeniem wycinki zarośli. Dalsze zachowanie schronu w formie "świadka". Warunki do ekspozycji i udostępniania wnętrza zdecydowanie niedogodne. Proponuje się odcięcie dostępu do wnętrza obiektu. Popularyzacja w przewodnikach podstawowych informacji o obiekcie i jego historii</p>	

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – RUDA POŁUDNIOWA	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu Wzgórze "319" SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY	3. <i>Zawartość wkładki</i> ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu ilustracje
---	---	---

c.d historii

W dalszej kolejności budowę umocnień prowadzono na linii Dąbrówka Wielka - Kochłowice, przechodząc m.in przez tereny Łagiewnik, Goduli i Czarnego Lasu. Prace wykonano do 1937r wiążąc fortyfikacji w jednolitym pasie umocnień. Ostatecznie powstały kolejne punkty oporu - "Łagiewniki", "Godula" i Wzgórze "319". Ostatni z punktów oporu rozbudowano w pobliżu Nowego Bytomia. Nazwę przyjęto od wysokości wzniesienia leżącego na trasie drogi z Rudy. Schrony rozmieszczono po obu stronach tej drogi w wydłużonym pasie. Wzniesiono obiekty jednokondygnacyjne, najczęściej z kopułami pancernymi i strzelnicami ckm. Oprócz tego typu schronów rozmieszczono tradytory i budowle pozorujące schrony. Na tyłach punktu oporu usytuowano obiekty koszarowe z dwoma dodatkowymi schronami i magazyn amunicji. Przy budowie większości schronów wykorzystywano kopuły pancerne jeszcze z 1936r. Ich producentem były Zakłady Hutniczo – Metalowe w Ostrowcu Świętokrzyskim. Na etapie budowy schronów Wzgórza "319" wprowadzono numerację dla poszczególnych obiektów - 26, 27, 28, 29a, 29b, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 42a, 44, 45,54 /brak możliwości przypisania/. Numery odnosiły się także do schronów w międzypolach punktów oporu. Zasadniczy etap prac budowlanych przy fortyfikacjach Wzgórza "319" wykonano w 1937r. Za wykonanie odpowiadał kpt. Szmidt /kierownik budowy/ i płk. Jerzy Sochocki /kierownik robót nr 23/. Nad całością czuwał dowódca 23 DP płk Jan Sadowski. W 1938 r roboty kontynuowano ale przy schronach montowano już zmodyfikowane kopuły dostarczone z Zakładów Wspólnoty Interesów S.A. Od 1936r głównym udziałowcem Wspólnoty Interesów był Skarb Państwa Polskiego. Jednym z ważniejszych schronów zabezpieczających kierunek od strony szosy Zabrze - Królewska Huta był schron położony bezpośrednio przy drodze z Rudy /od zach./, na pn. od wierzchołka wzniesienia "319". Schron posiadał dwie kopuły sygnowane rokiem 1938 i monogramami "Wspólnoty Interesów". W sąsiedztwie powstał schron pozorny usytuowany przy tej samej drodze, w rejonie kulminacji wzniesienia. Na samym wzgórzu istniał kolejny obiekt bojowy /zniszczony/ a na północnym stoku tradytor. W 1938r umocnienia na Wzgórzu "319" uzyskały stan gotowości. Prace nad dalszą rozbudową systemu były prowadzone do 1939r. Ostatecznie powstało dziewięć punktów oporu w pasie umocnień, od Przeczyc do Gostynki - liczącym przeszło 60 km. . 23 marca 1939r fortyfikacje Obszaru Warownego podporządkowano armii "Kraków" [dow. gen. Antoni Szylling], .w jej składzie Grupie Operacyjnej "Śląsk"[dow. gen. Jan Sadowski] Obsady fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk" wystawiała Grupa Forteczna [dow. płk. Wacław Klaczyński] której trzon stanowiły bataliony specjalne "forteczne". Obsadę schronu bojowego jak i wszystkich obiektów fortyfikacyjnych P.O. "Wzg 319" stanowili żołnierze 5 kompanii spec ckm i 11 kompanii strzeleckiej IV batalionu specjalnego -"fortecznego" 73 pułku piechoty pod dowództwem mjr Jana Stefana Witkowskiego. Stanowisko dowodzenia GO zlokalizowano w Mysłowicach. Dowództwo Grupy Fortecznej miało stanowisko dowodzenia w Chorzowie. W dniach poprzedzających wybuch wojny odnotowano na odcinku Karol Emanuel Pawłów liczne incydenty graniczne powodowane przez bojówki dywersyjne. Do strzelaniny doszło m.in. w gliniance w pobliżu Bielszowic. Nocą z 31sierpnia na 1wrzesnia kilkusetosobowy oddział Freikorpsu przekroczył granicę od strony Zabrze zajmując koksownie i elektrownie przy kopalni „Wolfgang”oraz podchodząc częściom sił pod cegielnie w Czarnym Lesie. został on wyparty przez oddziały obsady punktu oporu oddziały powstańcze z Rudy przy wsparciu 75pp. Oddział dywersyjny wycofał się w rejon cegielni gdzie popołudniu został zlikwidowany. W nocy z 2 na 3 września ze względów operacyjnych na szczeblu armii oddziały GO Śląsk otrzymały rozkaz opuszczenia zajmowanych pozycji obronnych i przejścia za Przemsze. W konsekwencji schrony Punktu Oporu wzg319 nie były atakowane. Oddziały Grupy Fortecznej zabrały ze sobą uzbrojenie fortyfikacji i wraz z oddziałami Armii Kraków prowadziły ciężkie bohaterskie działania opóźniające zakończone 20 września. W latach wojny budowle obronne zostały przez Niemców zewidencjonowane. . Schron przy drodze z Rudy, położony na pn. od wierzchołka wzniesienia "319" uzyskał numer 5879/A. W pierwszych latach powojennych śląskie fortyfikacje także były traktowane jako budowle przydatne dla celów wojskowych. W niektórych przeprowadzano konserwację /zabezpieczając smarem metalowe elementy/W pierwszych latach powojennych śląskie fortyfikacje były traktowane jako obiekty przydatne dla celów wojskowych. W niektórych przeprowadzano konserwację. . W kolejnym okresie schrony zostały definitywnie opuszczone i podlegały dewastacji. Wzdłuż drogi wiodącej z Rudy do Wirka, na wysokości Wzgórza "319" wyznaczono trasę ciepłociągu. Po zrealizowaniu prac schrony znajdujące się przy tej drodze utraciły dobrą ekspozycję. Na sąsiadujących terenach glinianek założono hałdy i wysypiska. Zmiany okresu powojennego poważnie naruszyły pierwotną sytuację topografię miejsca. Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

2. *Miejscowość*RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA3. *Obiekt*Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu Wzgórze "319"
SCHRON BOJOWY **OB. NIE UŻYTKOWANY**4. *Zawartość wkladki*ciąg dalszy punktu 13 - opis
ilustracje**c.d. opisu**

W ścianie pd. – zach. schowana za uskokiem ukierunkowane na pd. wyjście ewakuacyjne ze strzelnicza broni ręcznej nr 7. W centralnej partii ściany pd. – wsch otwór wejścia pierwotnie zamykany kratą przeciwstrumową- zachowany dolny fragment. Obok z prawej zamurowana cegłą czerpnia powietrza , dalej wylot instalacji wentylacyjnej za pancerną pokrywą.

Wnętrze: . Wejście w układzie przedsionka – a podwójnie łamanego bronionego strzelnicą wewnętrzną nr 8 przestrzeliwującą kratę przeciwstrumową. Dalej śluza gazowa – b. Bezpośrednio za nią wewnętrzny korytarz –c z którego kolejno prowadzące wejścia do: maszynowni z agregatem prądowórczym i urządzeniami filtrowentylacyjnymi – d , izby załogi i pogotowia – f. Stąd wejście do izby dowodzenia i łączności –e, gdzie w posadzce otwór studziennie odwadniający. Z izby – f kolejne drzwi prowadzą do korytarza –g łączącego szyby kopuł pancernych – i oraz j z którego wejście do pomieszczenia wc – h.

Instalacje: Schron posiadał instalację elektryczną zasilaną z własnego agregatu prądowórczo-wentylacyjnego napędzanego silnikiem spalinowym(alternatywnie ręcznie). Instalacja filtrowentylacyjna była oparta na systemie nadciśnieniowym oraz systemie indywidualnego odprowadzenia gazów prochowych cekaemów. Łączność zewnętrzna była realizowana za pomocą specjalnej sieci telefonicznej OWS .Woda była zmagazynowana w zbiornikach, w większości przeznaczona do centralnego układu chłodzenia ckm-ów. Na bezpośrednim przedpołu istniał rozbudowany system przeszkód przeciwpiechotnych które nie dotrwały do chwili obecnej.

Wyposażenie: zachowało się w stanie szczątkowym.

Uzbrojenie: stanowiły dwa ckm kal.7,92 mm wz.30., co najmniej 3rkm oraz broń osobista żołnierzy obsady schronu.

Obsada: schronu składała się z około 12 osób

Widok od północy

Widok od południa

Widok od pd. – zach.

Widok od pd. – zach.

Kopuła pancerna
od zach.

3. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA

4. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu Wzgórze "319"
SCHRON BOJOWY
OB. NIE UŻYTKOWANY

5. Zawartość wkładki

ilustracje

Czerpnia powietrza

Pancerz wylotu powietrza instalacji went

Pulpit dowódcy destruktu i rura głosowa
Izba dowodzenia -e

Strzelnica obrony wejścia

Zachowany numer strzelnicy obrony wejścia

Izba pogotowie i wypoczynku - f

4. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA

5. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu Wzgórze "319"
SCHRON BOJOWY
OB. NIE UŻYTKOWANY

6. Zawartość wkładki

ilustracje

Maszynownia –d

Wyjście ewakuacyjne, maszynownia -d

Pozostałości pótek i ławek przysięnnych, maszynownia – d

Zachowany numer strzelnicy wyjścia ewakuacyjnego nr 7

Stalowe futryny drzwi w korytarzu - g

Zachowana puszka i fragmenty rurek osłonowych instalacji elektrycznej